

תיקוני עירובין

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 299
כסלו תשפ"ב

לשיעור רח"ג, ומקסימום 5.70 לשיעור חזו"א, וכל רחוב פשוט בזמנינו יש בו יותר מתשע מטרים [כשיעור ט"ז אמות של רשות הרבים]. ובמציאות רחוב צוה"פ כיום היא פי כמה, בעירובים טובים משתדלים שיהיה רק עד כ 30 מטרים, ובעירובי הישובים מצוי גם יותר מ 50 מטרים, שזה כמאה אמות. לפני כשנתיים נכנסנו אל הראשון לציון שליט"א על מנת לעורר את הישובים לתקן עירובים כשרים עם בודקי עירובין מוסמכים, והראשול"צ שאל האם אפשר לסדר שיהיה עמוד כל פחות מ"א אמות כדי שיועיל גם לדעת הרמב"ם. אבל הסברנו שבדרך כלל לא ניתן לעשות דבר כזה, כי זה דורש להעמיד עמודים בצפיפות לא רגילה, לדוגמה העירובים בישובים שהקו עובר מאחורי הבית בתוך החצרות, אדם שיש לו חצר שאורכה בסה"כ כשלושים מטר, יהיה לו חמשה עמודים שעומדים באמצע החצר, זה דבר שמפריע מאוד, ורוב התושבים לא יסכימו לכך, [בדרך כלל עושים שהעמודים של העירוב נמצאים על הגבולות שבין אחד לשני, כדי שלא יהיו תלונות, ולכן אורך הפתח משתנה לפי רוחב החלקות של התושבים, שהוא כ-30-50 מטר ויותר].

בנוסף יש לצייין שנחלקו האחרונים בדעת הרמב"ם האם יועיל לחלק את הקטע של צורות הפתח בעמודים, שכל פתח יהיה פחות מ"א אמות, וכך נראה בשו"ת חת"ס (או"ח סי' פ"ח), או שמא זה לא יעזור, כי הדבר נמדד לפי אורך הפרוץ, דהיינו שאם הפרוץ יותר מ"א אמות, אין להתירו בצורת הפתח בלבד, ואפילו אם נחלק אותו לפתחים קטנים, נחשב לצורת הפתח בפירצה של י' אמות, וכך מבואר בדברי החזו"א (ע"ט סק"ו). ועכ"פ למעשה כאמור בכל העירובים עושים צורת הפתח יותר מ"א אמות, ולכן כדי לצאת דעת הרמב"ם צריך שיהיו רוב גדרות ממש, והמיעוט בצורות הפתח. בישוב הנזכר הגיעו להסכמה לעשות גדר ממש סביב רוב הישוב, לאחר זמן רב שדנו בזה, והעבודה נמסרה למוקד העירוב שיבצע אותה כהלכה.

האם תעלת ניקוז מים ראויה למחיצה מדין תל המתלקט

בעשיית התכנית נפגשנו בשטח עם הרב ועם העוזרים, והראו לנו את תעלת המים שעשו בקצה השכונה, ואמרו שאולי נסמוך עליה לעירוב, מדין תל המתלקט, שאם הוא עולה י' טפחים מתוך ד' אמות, הרי זה כמחיצה. אבל מיד הסברנו שלא שייך לסמוך על זה למחיצה, כי יש קטעים שהם פחות מהתלילות הנדרשת, ואינם כמחיצה, אלא כפירצה שפוסלת את העירוב בקלות, בלי שישימו לב. עדיין הם טענו שיש חלקים משופעים שיפוע חזק, וא"כ נעשה את הגדר בחלקים הנמוכים והבעייתיים בלבד.

בענין זה יש להדגיש שיש שתי סיבות שההנהגה הנכונה גם בעירובים של הרבנות, שלא להסתמך על תל המתלקט בערימת עפר כזו או תעלת מים ללא קירות בטון, א. מצוי שמשנתה העפר מחמת עבודות פיתוח או נסחף מהגשמים, ואין הבדק בקי לשים לב לכך. ב. במקום שיש קטע פסול, קשה לתקן אותו כראוי, כי אם יעשה את הפתרון הרגיל על ידי צורת הפתח, יהיה לו בעיה באיזה מקום להעמיד אותם שלא יהיו על השיפוע, ויחד גם יהיה חיבור מחיצה בין העמוד למקום שבו התל כבר נחשב מחיצה. ודברים אלו לומדים מתוך הנסיון, וכפי שבארנו בשיעורי העירובין למעשה. לכן אם רוצים להזדר את העירוב, דבר ראשון שלא לסמוך על התל של תעלת המים. הרב קיבל את הדברים, והורה לעשות גדר לאורך גבול העירוב.

תיקון ותוספת גדר לתיל לאורך התעלה

דין גדר קונצרטיונה העשויה מתייל מסולסל

דבר נוסף שהיה באותו מקום, בעקבות גניבות שהגיעו מהבדואים המסתובבים בשדות, עשו כבר כעין גדר מסלילי תייל [הנקרא קונצרטיונה]. והתעוררה שאלה האם זה יהיה תחליף לגדר, כיון שיש הרבה חוטים ומדין לבדו נחשב למחיצה.

פתיחת השיעורים ברחבי הארץ, וההתעוררות שבעקבותיהם

בשבוע זה התחילו בס"ד את סידרת השיעורים בהלכות עירובין למעשה, בכמה מקומות. בירושלים נפתחה קבוצה אחת בסמוך לשיבת מיר, ובה משתתפים אברכים ת"ח מכולל מיר, שחלקם אף עוסקים כעת בלימוד מסכת עירובין. קבוצה נוספת נפתחה בירושלים בשכונת סנהדריה, בסמוך לצומת בר אילן. וכן בבני ברק נפתחו שתי קבוצות, אחת באזור גן ורשא והשניה במרכז העיר בבית הכנסת צעירים. בעז"ה בשבוע הבא יפתח גם סידרת השיעורים במודיעין עילית ביום שלישי בערב, וכן המגרת החדשה של השיעורים בעיר פתח תקוה, שיש בה בשורה חדשה להתפשטות ידיעת העירובין לכל העיר.

במבט פשוט נראה לנו שהדבר מועיל רק לכמה עשרות אברכים שישתתפו בשיעורים, ואולי גם לחברות שלהם שישמעו מהם חידושים פה ושם. אך לא כן הוא, אלא ההשפעה היא הרבה מעבר לכך, יש גם כח סגולי בתורתנו הקדושה, שהשפעת הלימוד משפיעה הרבה מאוד על כל המקום, וגורמת התעוררות וחיזוק בכל האזור.

ובענינו ראינו את הדבר הנפלא הזה, בעת שמסרנו שיעורים בערי הנגב, באופקים ונתיבות, ופתאום החלה התעוררות בישובים באזור, לאחר שנים רבות שהיו עירובים פסולים, החוטים היו קרועים, וסמכו על חוטי טלפון שאינם מעל העמודים עם לחיים שמזמן כבר אינם נמצאים, וחוטים שקשורים לגגות, ועוד. והרב המקומי ידע שיש בעיות, אך הוא הגדיר אותם כבעיות בלבד והתעלם מהם מתוך מחשה שזה עירוב בדיעבד. ופתאום ללא הסבר טבעי, רבני הישובים מעצמם החלו לבקש שיתקנו את העירובים כדין, וממילא קראו למוקד העירוב שיעשה תכנית מסודרת, וגם יפקח על העבודה שתהיה כהלכה, ולפחות שלשה ישובים תקנו את העירוב בצורה כשרה, ועוד שני ישובים שתקנו לבד כי הם הכניסו בעירוב גם את השדות שההיתר שלהם מפוקפק מאוד. יהי רצון שההתעוררות תמשיך להשפיע ולהוסיף ולחזק את שמירת השבת בכל מקום.

שיטת הרמב"ם בצורת הפתח יותר מ"א

במקביל לפתיחת השיעורים ברחבי הארץ בס"ד, ממשיכים במוקד העירוב גם בבדיקת הישובים ובעבודות תיקון העירוב במקומות רבים. אחד מהמקומות שנמצאים כעת באמצע עבודות תיקון העירוב, הוא ישוב דתי ידוע באזור קרית מלאכי, שהרב של הישוב קרא למוקד העירוב וביקש להזדר את העירוב שלא הישוב, שיהיה כשר גם לדעת הרמב"ם, כיון שהוא והרבה מהתושבים הם מבני ספרד, ובני ספרד צריכים להקפיד על כך. והנה נבוא כאן לבאר מהי חומרת הרמב"ם ומה פוסקים בענין זה.

בשו"ע (סי' שס"ב ס"י) כתב שאפשר לעשות את כל העירוב מצורות הפתח, והם העמודים והחוטים הנעשים בזמנינו, שהחוט יושב מעליהם ומשמש משקוף מעל שני העמודים. ואפילו נעץ ארבעה עמודים בארבע פינות ועשה צורת הפתח [חוט] על גביהן, מותר. והוסיף השו"ע וכתב, ולהרמב"ם אין צורת הפתח מועיל לפירצה יותר מעשר אמות, אלא אם כן עומד [מחיצה] מרובה על הפרוץ [שיש בו צורת הפתח]. מבואר שלדעה הראשונה בשו"ע אפשר לעשות צורות הפתח ארוכות ואפילו שכל העירוב הוא רק ע"י צורות הפתח כשר, אבל לרמב"ם [כאשר אורך הפתחים יותר מ"א אמות] צריך שרוב ההיקף יהיה מגדרות ממש, ורק המועט יהיה ע"י צורות הפתח. וכתב המש"ב (ס"ק נ"ט) נכון לחוש לדעת הרמב"ם, שגם דעת הסמ"ג והסמ"ק הוא כן. ולמעשה מדברי השו"ע משמע שלא חייבים לעשות כדעת הרמב"ם מעיקר הדין, שהרי הביא אותו בדעה שניה לאחר שסתם שכשר, ומ"מ ידוע שבני ספרד משתדלים יותר לקפיד על שיטת הרמב"ם.

מה האורך של צורות הפתח המצויות בעירובים בזמנינו

בשלב זה הקוראים מסתמא שואלים, מהו אורך צורות הפתח המצויות בעירובים בזמנינו, וחלקם מוסיפים אולי הם פחות מ"א אמות, וכשרים גם לדעת הרמב"ם. אבל זה לא יתכן, כי שיעור י' אמות הוא בסה"כ 4.80 מטר

כיסתה את הלחיים. נשאלת השאלה האם זה פוסל את העירוב, ומאיזה שיעור יש בהם בעיה.

והנה יש בענין זה כמה דינים, א. באופן שהצמחיה גבוהה ומקיפה מסביב לעמוד, יוצא שהעמוד מוקף במחיצה, משום שאם הוא מוקף במחיצה, נחשב שהעמוד נמצא ברשות אחרת, ואין פתח שלם, כמ"ש המשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ג) לגבי עמוד שנמצא בחצר מוקפת מחיצות

שאינו כשר. ודין זה נאמר רק כשהצמחיה מגיעה לגובה י' טפחים [לשיעור רח"נ כשמונים ס"מ ולשיעור חזו"א קרוב למטר], ואינה מתנדנדת ברוח, שיש בה שיעור מחיצה. אבל אם הצמחיה נמוכה משיעור זה, אינה פוסלת. ב. יש חוששים מדין פתחי שימאי, כאשר הצמחיה צמודה לעמוד וקבועה למשך תקופה, הרי בהלכות מחיצה היא נעשית כחלק מהמחיצה, וכן בעמוד היא משנה את צורת העמוד, לצורה שאינה חלקה וישרה. ולגבי זה אם הצמחיה יותר מג' טפחים, כבר מקפידים לגזום אותה.

המציאות בזמנינו, שבעירובים עירוניים מקילים בשני הדברים האלו מסברא, שיש לומר שהצמחים הם כדבר חיצוני שאינו משנה את צורת העמוד ואין בזה דין פתחי שימאי, וגם לענין מחיצה, מחשיבים את הצמחים כמו חפצים המונחים בפתח, כמו ארגז או מזודה גדולה, שאינה מחלקת רשויות בחלל הפתח. [אמנם לגבי דין פתחי שימאי זו סברא מובנת, משא"כ לגבי מחיצה אין הצמחים דומים לחפצים שהם זמניים וניטלים מהמקום, משא"כ הצמחים שמחוברים לתקופה של כחצי שנה ויותר, ודאי יש להם דין מחיצה המחלקת את המקום, ודחוק יותר להקל בזה]. לעומת זאת בעירובים השכונתיים בכל המקומות מקפידים שלא יהיו צמחים גבוהים קרוב לעמוד, וכן נכון לעשות ובמקומות שלא מקפידים על כך, נכון להימנע מלסמך לטלטל בעירוב באותו מקום, גם אם זה לא נפסל לכל הדעות.

ג. יש עוד אופן שהצמחים יכולים לעשות חשש הלכתי, אך זה שייך בדרך כלל רק במקום שיש לחי, ולא במקום שיש עמוד לבד. חשש זה קיים כאשר הצמחים נמוכים, ומתפרסים על שטח שלפני הלחי, יוצא שהם יוצרים כעין קרקע גבוהה מסביב לחי, וא"כ חישוב גובה הלחי צריך להיות י' טפחים מעל גובה הצמחים. וכיון שהלחי שגושים בזמנינו גבוה י' טפחים או מעט יותר, [כיום מייצרים את הלחיים בגובה 1.40 מטר, שיהיה י'

טפחים ברווח, אבל זה לא הרבה יותר מי' טפחים], א"כ כשהקרקע נעשית גבוהה, לא נשאר בלחי שיעור גובה י' טפחים מעל פני הקרקע, והוא פסול. אלא שלא כל צמחים שנחשבים מחיצה נחשבים גם לקרקע, אלא דוקא צמחים חזקים וקשים, י"א בשיעור שאפשר להניח עליהם דבר ולהשתמש [כעין מש"כ בגמ' עירובין דף ע"ח.], וי"א בשיעור שראוי לעמוד עליהם ולא יתמעטו לגמרי [כעין מש"כ בסוכה על גבי סוכה שהתחננה יכולה לקבל כרים וכסתות של עליונה. ויש לחלק וצ"ע]. ולפ"ז יש להקפיד גם על צמחים שאינם גבוהים, בתנאי שהם חזקים ובאופן שמתפרסים על שטח ד' על ד' טפחים.

לפי מה שהתבאר מובן החילוק בין מקום שיש לחי למקום שיש רק עמוד, כיון שעמוד הוא דבר גבוה, וגם כשיש צמחים נשאר בו גובה י' טפחים מגולים, וי"ל ממה נפשך, אם הצמחים מגביהים את הקרקע, אז יהיה בעמוד י' טפחים מראשי הצמחים ומעלה. משא"כ בלחי שהוא נמוך, אם נחסר בגובהו נחסר בכשרותו.

ד. יש עוד אופן שפוסל דוקא כשמדובר בלחי, כאשר הצמחים מכסים מעל הלחי, ודין זה מבואר מדברי ה"ט"ו והמשנ"ב (סי' שס"ג ס"ק ק"ב) שאם יש דבר המפסיק בין הלחי לחוט, הוא פוסל את הלחי, שאינו מתיחס אל החוט שהוא המשקוף. וגדר הצמחים לענין זה, אם הם נשארים גם בזמן הרוח, והאין אם מתנדנדים מעט לכאן ולכאן. מחמת זה יש להקפיד לגזום את הענפים שמתקרבים לחי או באויר כהגד הלחי, כדי שלא יגיע למצב שהם כבר חוצצים ופוסלים את העירוב.

דבר זה יש לציין שהמציאות היא שכמעט תמיד אין שיעור לבד בסלילי התיל, למרות שמרחוק זה נראה צפוף, אבל במדידה רואים ברור שיש יותר מ 30 ס"מ בין החוטים [במקום שבו החוטים מתרחקים זה מזה]. ואע"פ שהם מסולסלים באופן שכנגד הרווח שבצד אחד, יש חוט תייל בצד השני של העיגול. מ"מ כיון שהעיגול בקוטר של כשישים ס"מ ויותר, אין לבד בין החוטים שבצד אחד לחוטים שבצד השני, וממילא נוצר רווחים לכל האורך, שאין בהם לבד, ואין שום צד להכשיר אותם למחיצה.

לפ"ז יש לדון גם לקולא, שאם יש סוג כזה של תייל שעובר תחת צורת הפתח, הוא לא עושה שום חשש, כי אין לו דין מחיצה כלל. אמנם אם הוא חוסם את כל הפתח יש לדון מסיבה אחרת, שמא צריך שיהיה אפשר לעבור בפתח, ואם אי אפשר לעבור אין לזה שם פתח כלל. וצ"ע מה המקור לסברא זו ואכמ"ל. ומ"מ הורו הרבנים ע"פ המבואר בחזו"א (סי' ע' ס"ק י"ט) שאם נשאר מעל הדבר החוסם עד המשקוף, חלל בשיעור גובה י' טפחים, הרי זה נחשב פתח והוא כשר. לכן בצוה"פ של עירוב שהיא גבוהה, אין בעיה בתייל העובר תחתיה, אלא אם הצוה"פ נמוכה מאוד, באופן שלא נשאר חלל י' פתוח.

גיוזם לצורך העירוב בשנת השמיטה

בשנה זו שנת השמיטה, יש הלכות מיוחדות שנוגעות גם לעוסקים בעירובים, ורבים שואלים מה הדין בגיוזם ענפים שמפריעים לעירוב, הרי גיוזם נאסר בשמיטה.

והנה הגיוזם שנאסר הוא ממלאכת זורע, מפני שעל ידי הגיוזם גורם באופנים מסוימים שהעץ יגדל טוב יותר. ויש חילוק בין עץ הגפן לשאר העצים. בגפן יש מלאכה מיוחדת שנקראת "זמירה", והיא נאסרה מן התורה בפירוש, שנאמר "שדך לא תזרע, וכרמך לא תזמור". אבל בשאר העצים לא נאסרה מלאכה זו מן התורה, אלא היא "תולדה" של מלאכת זורע. [ע"י רמב"ם הלכות שמיטה פ"א ה"ב, ובחזו"א שביעית סי' כ"א ס"ק ט"ו, ובדרך אמונה ס"ק י"ד, וציון ההלכה ס"ק ל'].

ויש להוסיף יסוד חשוב, שיש הבדל בדין תולדה של המלאכה בין איסורי שבת לאיסורי שמיטה, שבאיסורי שבת התולדות גם כן אסורות מהתורה כמו אב מלאכה, וחייבים על התולדות סקילה וחטאת, משא"כ בתולדות של איסורי שמיטה, אין איסור דאורייתא בתולדות, והאיסור שלהן הוא מדרבנן (רמב"ם שם הל' ג). ונפק"מ שיש הרבה אופנים שאדם עושה מעשה של מלאכה אבל כוונתו לצורך אחר, ובאיסורי שבת זה נקרא דבר שאינו מתכוין, או מלאכה שאינה צריכה לגופה, וזה אסור לדעת הרבה שיטות ובאופנים מסוימים כגון בפסיק רישא, כי יש כאן מלאכה, משא"כ בשמיטה, בפרט כשהאיסור הוא מדרבנן, אין איסור כשאינו מכוין לצורך המלאכה, ורק משום מראית העין יש אופנים שאסור, ואם יעשה בצורה הניכרת שאין כוונתו למלאכה, יהיה מותר לעשות אותה.

לפי האמור נבין, שכאשר אנו דנים על גיוזם וקציצת ענפים שמפריעים לעירוב, שהאחראי על העירוב בודאי שאינו מכוין לצורך תועלת העץ שיגדל טוב, אלא לצורך סילוק הענף שמפריע לו, אין בזה מלאכה דאורייתא וגם לא איסור דרבנן, ורק צריך שלא יהא נראה כמתקן ומשביח את העץ. וכתב בספר חזון איש (שביעית סי' י"ט ס"ק ט"ו) שמלאכת הגיוזם צריכה ידע טוב, לדעת באיזה צורה טוב לחתוך כדי שבאמת יביא תועלת לעץ, ואדם סתם שחותך מהעץ, אינו נראה כמביא תועלת לעץ, בפרט כשחותך רק מצד אחד של העץ דהיינו מה שמפריע לו. ובדרך אמונה (שם צה"ל ס"ק רפ"ג) הביא שהחזו"א התיר לגזום ענפי דקל שהפריעו לעבור בכניסה לבית הכנסת. ומ"מ מבואר שטוב שיעשה בצורה שונה מדרך הגננים, דהיינו שיעשה שינוי בכלי או בצורת הגיוזם, שלא יראה כמתקן את העץ.

לפ"ז למעשה כשהאחראי על העירוב גוזם עץ, אין חשש שזה יראה כמי שבה להועיל לעץ, כיון שהוא מתמקד בחלק שמפריע לו, ואינו מסדר את שאר הענפים שמסביב לעץ. ומי שמתעסק בגיוזם קטן של גדר חיה, ראוי שלא יעשה במגמה מקצועית, אלא בקטר או במספריים. אבל מי שגוזם ענפים שנמצאים בגובה, חייב להשתמש במגמה איכותית המשמשת לגיוזן, ובכל זאת מותר לכתחילה לעשות מה שמצריך לצורך העירוב.

כמה דינים בעמוד מוקף בצמחיה, וצמחים על הלחי ולפניו

באחד מהעירובים שנבדקו בימים אלו, נפגשנו במקום שהיו עמודי עירוב מוקפים בצמחיה, ואף היה מקום שהיו לחיים לפני העמוד, והצמחיה

עדיין הזמניתה להיות שיתוף בהוצאת ספר מגליונות

"תיקוני עירובין" מס' 81 עד 300

החפץ במצוה יוכל להנציח את שמות יקיריו על גבי הספר

לפרטים נא לפנות לטל' 0548483320